

УДК 371.037

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Савченко Л. Л.

У статті проаналізовано погляди В. О. Сухомлинського на патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Доведено, що вони не втратили актуальності і на їх основі й сьогодні створюються програми громадянського виховання дітей та молоді. Вказано на їх роль у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка майбутнього вихователя, В. О. Сухомлинський, патріотизм, патріотичне виховання.

В статье проанализированы взгляды В. А. Сухомлинского на патриотическое воспитание детей дошкольного возраста. Доказано, что они не потеряли актуальности и на их основе и сегодня создаются программы гражданского воспитания детей и молодежи. Указано на их роль в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов в области дошкольного образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущего воспитателя, В. А. Сухомлинский, патриотизм, патриотическое воспитание.

The article is an analysis of V. O. Sukhomlynsky's ideas about patriotic education of preschool children. It is proved, that they have not lost their relevance and programs of civic education of children and youth are still based on them today. Their role in the process of professional preparation of future specialists in preschool education is pointed out.

Key words: professional preparation of future educators, V. O. Sukhomlynsky, patriotism, patriotic education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питанням професійної підготовки вихователя дітей дошкільного віку в педагогічній науці завжди приділялася значна увага. Адаже роль дошкільного дитинства у становленні особистості важко переоцінити. І від постаті вихователя дошкільного навчального закладу часто залежить успішний розвиток дітей-дошкільників.

З огляду на це Л. Загородня та С. Тітаренко переконані, що вихователь як найголовніша людина для маленької дитини має володіти низкою педагогічних цінностей, серед яких:

– людські: дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до її розвитку, співпраці з нею, соціального захисту її особи, допомоги і підтримки її індивідуальності, творчого потенціалу;

– духовні: сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення, спрямований на формування особистості дитини;

– практичні: способи практичної педагогічної діяльності, перевірені практикою освітньо-виховної системи, педагогічні технології;

– особистісні педагогічні здібності, індивідуальні особливості особи педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власної життєтворчості, які сприяють створенню особистісно-гуманної взаємодії [2, с. 11].

Окрім цього, науковці наголошують на таких компонентах педагогічної діяльності вихователя дошкільного закладу, як цілі, об'єкт, суб'єкт, засоби та результат.

Виділяють загальні цілі педагогічної діяльності, які визначають спрямованість освіти в цілому і кожної її ланки зокрема. Вони визначаються суспільством і відображають запити держави щодо виховання підростаючого покоління. Загальні цілі втілюються в конструктивних педагогічних цілях, які визначають способи і характер досягнення загальних цілей за певних умов конкретною ланкою освіти. Нижче в ієрархії стоять оперативні цілі, що їх вирішує кожен вихователь, реалізуючи навчально-виховний процес в умовах конкретного дошкільного закладу, конкретної

виховної групи з орієнтацією на власний рівень педагогічної майстерності, досвід, умови, у яких він працює.

Об'єктом педагогічної діяльності вихователя є дитина, яка має свою специфіку. Адже будучи активною істотою, вихованець водночас виступає й суб'єктом педагогічної діяльності.

Засобами виховання є різноманітні види дитячої діяльності: гра, праця, самостійна художня, навчальна діяльність.

Результат виховання виявляється в тих знаннях, уміннях, якими дитина оволодіває на кожному віковому етапі відповідно до програм навчання та виховання в дошкільному закладі [2, с. 34–36].

Безперечно, викладене вище, впливає на особливості підготовки вихователя дошкільного навчального закладу. Адже цінності педагога та готовність реалізувати усі компоненти педагогічної діяльності формуються ще на етапі професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів стала предметом досліджень низки науковців. Зокрема, Т. Котик [4] дослідила питання підготовки майбутніх фахівців у сфері дошкільної освіти до навчання дошкільників української мови; Л. Плетеницька [6] – до народознавчої роботи в дошкільному закладі; В. Нестеренко [5] – до формування у дошкільників навичок здорового способу життя. Натомість Н. Колосова [3] дослідила проблематику підготовки майбутнього вихователя до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку.

Проте питання підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до патріотичного виховання дітей цілісно не досліджено.

З огляду на це **метою** статті є виокремлення поглядів В. Сухомлинського на патріотичне виховання дошкільників, які лежали і лежать в основі підготовки майбутніх вихователів до виховання патріотів Батьківщини.

Виклад основного матеріалу. Патріотизм відіграє значну роль у процесах консолідації нації, захисту її зовнішніх та внутрішніх інтересів. На сучасному етапі розвитку України питання виховання патріотів Батьківщини актуалізується не лише сепаратистськими тенденціями всередині держави, але й зовнішньою інтервенцією.

Розпочинати патріотичне виховання необхідно якомога раніше, а тому вихователі сучасних ДНЗ повинні володіти методикою формування громадянина-патріота. Очевидно, що за таких умов перед вищими навчальними закладами стоїть завдання спеціальної підготовки майбутніх вихователів до реалізації завдань патріотичного виховання. Проте це завдання не нове. Воно завжди було стрижневим для вітчизняної педагогічної освіти.

Великий вплив на професійну підготовку майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти до здійснення патріотичного виховання дошкільнят в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. мали погляди В. О. Сухомлинського. Спробуємо виокремити їх.

Патріотичне виховання, на переконання В. Сухомлинського, – це "сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, узнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм, як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і діла, дуже складно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею" [7, с. 131].

Виховання патріотизму має стати, на думку педагога, одним із найважливіших завдань педагога. Найголовніше, що належить вкласти у вихованців, – неоціненна крихта самого вихователя, яку треба, як іскру вічного вогню, перенести зі свого серця в серце нової людини: "... велика і незгасна любов до Вітчизни, моральна готовність віддати самого себе – сили, працю, кров, життя – в ім'я величі, щастя, незалежності Вітчизни..." [9, с. 402].

У процесі патріотичного виховання, на думку Василя Олександровича, вихователь повинен пам'ятати кілька принципових моментів:

1) патріотичне виховання найяскравіше виявляє проектування людини, адже "формує патріотичні почуття і переконання, далекоглядний вихователь орієнтується на майбутнє – незалежно від того, настане воно завтра чи через багато років..." [7, с. 133];

2) патріотичне виховання нерозривно пов'язане з моральним становленням особистості. "Виховуючи вірного сина Батьківщини, готового покласти за неї свою

голову, ми в цій готовності вбачаємо моральну доблесть, без якої немислимі патріотичне бачення світу сьогодні, патріотичні турботи й тривоги за долю громадського, всенародного в рідному місті, селі, патріотична непримиренність до ворогів... Вітчизни, патріотична гордість за кожний новий успіх комуністичного будівництва. Усі ці рухи і пориви духу, всі прагнення і праця – без гучних слів, без сподівань на похвалу або нагороду, а лише з почуття виконаного обов'язку, із задоволення вищої моральної потреби, без якої життя було б порожнє і беззмістовне" [7, с. 133];

3) засобами патріотичного виховання мають бути "усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини": природа рідного краю, мати з батьком, рідне село, місто, підприємство, де працюють батьки, славне минуле Вітчизни, її героїчна історія. "Усі ці джерела мають бути відкриті перед дитиною постійно – з перших кроків її свідомого життя" [7, с. 133–134]. При цьому зв'язок з Батьківщиною має бути якомога міцнішим. "Подбайте, щоб тисячі найтонших ниток пов'язували особистість з Вітчизною – це перша порада батькові, матері і педагогові" [10, с. 168];

4) у процесі патріотичного виховання, яке має починатися з найранішого дитинства, має бути присутнім емоційний компонент. "Азбука патріотичного виховання полягає в тому, щоб утвердити в людській душі багате, яскраве, незабутнє дитинство, закарбувати у ньому образи рідної природи... У кожної людини повинен бути рідний куточок, який став незабутнім спогадом про найдорожче – без цього немає людини, немає її морально-емоційного й естетичного коріння, немає свіжого вітерця, який живить непогасне полум'я любові до Вітчизни" [7, с. 134]. В. Сухомлинський дав таку пораду молодому педагогові: вдумливо, обережно готувати дитину до того моменту, коли вперше говоритимете про велич Батьківщини. "Слово це має бути натхненним, одухотвореним благородними почуттями... Та щоб це слово примусило прискорено битись дитячі серця, необхідно... старанно зорати й засіяти зернами краси поле дитячої свідомості. Нехай дитина відчує красу й захоплюється нею, нехай в її серці й пам'яті назавжди збережуться образи, в яких втілюється Батьківщина" [8, с. 38];

5) патріотичне виховання неможливе без розвитку у вихованців поваги й шанобливого ставлення до рідного слова. "Завдання вихователя полягає в тому, щоб перед дітьми відкрилась поетична грань слова..." [7, с. 136];

6) засобом патріотичного виховання є любов дітей до батьків і батьків до дітей, взаємна відданість і вірність, яка створює честь сім'ї, адже "той, хто забув колись, з якої піднявся, щоб піти по землі, той, хто байдужий до матері, яка вигодувала і виховала його, – не здатний переживати високі патріотичні почуття" [7, с. 137];

7) у патріотичному вихованні варто спиратися не лише на хороше, але й погане у рідному домі. "У дитини болить душа, коли вона бачить ганебний вчинок, недбайливе ставлення до праці, лінощі, марнотратство" [7, с. 146].

Погляди В. О. Сухомлинського, а також його педагогічний досвід були орієнтирами не лише для дошкільних педагогів кінця ХХ ст., але й для сучасних фахівців у галузі дошкільної освіти.

Так, А. Богуш [1] розробила тематичну програму для дітей дошкільного віку "Моє довкілля", яка передбачає формування підґрунтя майбутніх свідомих громадян України, патріотів своєї Вітчизни.

Програма складена відповідно до змісту Базового компонента дошкільної освіти і охоплює усі сфери життєдіяльності дитини в довкіллі: природу, культуру, людей та особистість самої дитини.

Кінцевою метою навчально-виховної роботи за програмою "Моє довкілля" є засвоєння узагальнених емпіричних уявлень про довкілля (природне, предметне, соціальне), місце в ньому людини, духовну спадщину, формування потреби пізнати свою країну, довкілля; свідоме ставлення до інших людей, природного й соціокультурного середовища, до традицій і звичаїв українського народу; культури поведінки в довкіллі; виховання у дітей зачатків громадянськості.

Специфіка програми полягає в інтеграції знань з різних розділів нині чинних загальнопедагогічних програм: рідна природа, ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, розвиток мовлення, художня література, народознавство, образотворче мистецтво. Такий підхід, на переконання авторки, дає змогу сформувати у дітей поняття про цілісність довкілля, що їх оточує, природне, предметне і соціокультурне оточення, середовище життєдіяльності людини як біологічної та соціальної

істоти. Водночас засвоєння матеріалу, запропонованого програмою "Моє довкілля", має підготувати дітей до вивчення навчального курсу "Я і Україна" у початковій школі.

Пізнавальною метою програми є:

- формування у дітей узагальнених цілісних емпіричних уявлень та системи знань про живу і неживу природу, причинні взаємозв'язки і взаємозалежності у природі;
- дати поняття про природне довкілля як цілісний організм, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, предмети у їх різноманітності, єдності, русі й мінливості;
- прищепити практичні вміння діяти у природному і предметному довкіллі;
- сформувати систему знань про суспільство, свою Батьківщину – Україну, її історичні витоки, духовну спадщину українського народу, його символи, обереги, традиції, звичаї, культуру; взаємозв'язок культур у багатонаціональній державі;
- сформувати теоретичне підґрунтя для подальшого інтелектуального розвитку дитини в початковій школі.

Розвивальна мета передбачає розвиток:

- сенсорної сфери дитини, відчуття насолоди від спостережень і результатів праці у природі; стійкого інтересу до природних явищ і природи;
- екологічного мислення і світорозуміння, позитивно-емоційного природоохоронного ставлення до довкілля;
- наукового світогляду, прагнення до активного пізнання свого предметного та соціального довкілля, самовизначення у ньому;
- первинних ціннісних орієнтацій у різних галузях суспільного життя, культурній та державній спадщині українського народу, особистої культури в довкіллі;
- соціальних емоцій, почуття та соціально значущих мотивів поведінки, бажання допомогти іншим, виявити увагу до старших, однолітків;
- вміння встановлювати контакти і спілкуватися з дорослими та однолітками, дотримуючись норм етики;
- усвідомлення свого "Я" (фізичного, психічного, соціального), свого місця серед інших людей, у соціумі.

Виховною метою передбачено:

- виховувати дбайливе ставлення до природи, відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо неї внаслідок дій людини у природі; культуру пізнання та екологічну культуру;
- соціально активну творчу особистість, здатну дбайливо ставитися до природи, світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності;
- любов до рідної природи, землі, краю, Батьківщини – України, її минулого і сьогодення, повагу до державних символів, українського народу, мови, культури, традицій, батьків, родини;
- патріотизм, громадянськість, моральну, духовну, фізичну, психічну культуру, культуру почуттів і спілкування;
- виховання у дитини свого власного "Я", свого місця серед інших людей, віри у свої сили та здібності.

Реалізація цих завдань, на наше переконання, сприятиме вихованню громадянина – патріота Батьківщини.

Орієнтуючись на погляди В. О. Сухомлинського, а також тих науковців, для яких вони стали основоположними у процесі розробки програм громадянського виховання дітей та молоді, у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів варто звертати увагу на низку моментів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити такі компоненти готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності: мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний. Процес підготовки майбутніх педагогів дошкільної ланки системи освіти до реалізації завдань патріотичного виховання має забезпечити вихователям на рівні мотиваційного компонента потребу до виховання громадянина-патріота, орієнтацію на потреби та внутрішні можливості дитини-дошкільника; когнітивного – володіння базовими психолого-педагогічними знаннями,

що лежать в основі патріотичного виховання дошкільників. На рівні операційного компонента майбутні педагоги мають оволодіти формами і методами патріотичного виховання дітей дошкільного віку із широким використанням його засобів; рефлексивного – здатністю до самооцінки дій із формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.

Висновки. Отже, проблема підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників впродовж десятиліть залишається актуальною. Орієнтиром для створення методики професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної ланки освіти в минулому та на сучасному етапі були і залишаються погляди В. О. Сухомлинського. Відомий педагог надавав великого значення формуванню патріотичних почуттів дітей та молоді, сформулювавши при цьому конкретні поради-вказівки молодим колегам, які не втратили своєї актуальності на сучасному етапі розвитку Української держави.

Література

1. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : монографія / А. М. Богуш. – К. : Видавничий дім "Слово", 2008. – 272 с.
2. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 319 с.
3. Колосова Н. М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Колосова Н. М. – Ялта, 2012. – 19 с.
4. Котик Т. М. Методика підготовки студентів до навчання дошкільників української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Методика викладання (українська мова)" / Котик Т. М. – Одеса, 1994. – 19 с.
5. Нестеренко В. В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Нестеренко В. В. – Одеса, 2003. – 20 с.
6. Плетеницька Л. С. Підготовка студентів до народознавчої роботи в дошкільному закладі (на матеріалі народної математики) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / Плетеницька Л. С. – Одеса, 1995. – 23 с.
7. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1976.
Т. 1. – 1976. – С. 55–208.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977.
Т. 3. – 1977. – С. 7–282.
9. Сухомлинський В. О. Слово до спадкоємця / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977.
Т. 5. – 1977. – С. 401–410.
10. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1976.
Т. 2. – 1976. – С. 149–418.